

Programma 06 Cultuur en samenleving

Provincie Noord-Brabant

Algemeen beeld van het programma

Brabant is een bruisende provincie. Om dat te behouden en te versterken investeren we in een levendige cultuur die jong en oud van binnen en buiten Brabant boeit en bindt, dragen we bij aan de verbindende en verbeeldingskracht van erfgoed en versterken we de sociale veerkracht, zodat Brabanders om kunnen gaan met de veranderende samenleving. Met sport brengen we Brabant in beweging en versterken we de sociale veerkracht en economie in Brabant.

Wat heeft het gekost?

Circa de helft van de onderuitputting betreft 2 bijdragen aan erfgoedcomplexen Oudenbosch en Fort Sabina die in 2017 niet hebben plaatsgevonden (€ 5,8 mln). Daarnaast zijn er voor circa € 1,5 mln aan positieve afwikkelingsverschillen a.g.v. eerder verstrekte subsidies. Tot slot zijn een tweetal regelingen (Talentenhub en Makersregeling) later tot stand gekomen dan was voorzien (€ 1,5 mln). Voor het overige een diversiteit aan kleinere onderuitputtingen.

06 Cultuur en samenleving

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2017 oorspronkelijk	Begroting 2017 na wijziging	Jaarrek. 2017 realisatie	Vershil <i>begr- realisatie</i>
Programmalasten	53.188	58.601	47.181	11.420
Toegerekende organisatiekosten	4.741	4.609	4.680	-71
Totaal lasten	57.929	63.210	51.861	11.349
Totaal baten	770	879	1.152	273
Saldo van baten en lasten	-57.160	-62.331	-50.710	11.622

Cultuur en samenleving op hoofdlijnen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Over de gehele linie liggen de programma's op koers. Met de vaststelling van het Uitvoeringsprogramma Sociale Veerkracht begin 2017 zijn voor alle programma's de uitvoeringsplannen gereed en is de uitvoering in volle gang.

Afgelopen jaar is hard gewerkt aan behoud door ontwikkeling van cultureel erfgoed en op de verhalen van Brabant. Met het de aanschaf van de Collse Watermolen van Van Gogh als mooie afsluiting eind 2017. De provincie leverde daar een belangrijke bijdrage aan. Op basis van de vier verhaallijnen en de focus die daarin is aangebracht zijn samen met partners programma's opgesteld voor de Zuiderwaterlinie en Crossroads (WOII). Ook is herontwikkeling van grote erfgoedcomplexen zoals Catharinadal (mede) mogelijk gemaakt. Ondanks deze inzet blijft de herontwikkelingsopgave vooral voor de verhaallijn Religieus Brabant onverminderd groot: steeds meer kloosters komen leeg en ook de leegstand van kerken is een opgave die samen met het Rijk, gemeenten en tal van partners opgepakt moet worden. Daarbij werken we nauw samen met andere provinciale programma's zoals het ruimtelijk programma Leegstand.

Voor de toekomst zijn er nog genoeg uitdagingen en ontwikkelingen. Zo heeft het Rijk een bestelwijziging cultuur aangekondigd waarbij stedelijke regio's een prominentere rol krijgen. Om hierop te anticiperen, is in 2017 een Taskforce Stedelijke regio opgericht: samen met de B5 stemmen we onze werkwijzen en instrumenten op elkaar af, en ontwikkelen we een gemeenschappelijke visie. Met Brabant C heeft de provincie een innovatief instrument ontwikkeld dat de sector ondersteunt om toonaangevender én ondernemender projecten te realiseren. De werkwijze van het fonds is daarmee inspirerend, uniek en innovatief. In 2017 zijn 30 projecten ondersteund. Een succesvol project is het Woo Hah Festival. Dat festival is gedurende 2 jaar door Brabant C geholpen zich te ontwikkelen. Het festival is ondertussen zo gegroeid dat zij verplaatst is naar de Beekse Bergen en we nu in Brabant een internationaal festival hebben dat zonder provinciaal geld functioneert.

Om te zorgen dat ook in de toekomst het belang van cultuur gezien blijft en ervaren wordt, is in 2017 extra ingezet op cultuureducatie. Daardoor nemen nu scholen in 47 gemeenten deel aan dit programma. Ook het programma museumschatjes is uitgebreid, er doen meer basisscholen mee maar voor het eerst waren ook scholen voor voortgezet onderwijs deelnemer. Deze pilot wordt in 2018 verder uitgebreid.

Ook de andere manier waarop we bij sociale veerkracht werken, blijkt effectief te zijn. Inmiddels zijn we aangehaakt bij 75 initiatieven uit de regio. Bij elk project leveren we maatwerk, en we gaan uit van wat het initiatief nodig heeft.

In 2017 is BrabantSport van start gegaan. Een samenwerkingsverband van vijf organisaties, waaronder de provincie, dat zorgt voor meer samenhang en daadkracht om het sportbeleid uit te voeren. De instrumenten om Uniek sporten te faciliteren zijn in 2017 ontwikkeld en inzetgereed. Daarbij versterken we met sport de sociale veerkracht en jagen we de economie aan.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

CULTUUR Beleidsprestatie	Indicator	Streefw 2017	Gerealiseerd ja/nee?
Realiseren van projecten die bijdragen aan het versterken van de buitenschoolse structuur van cultuureducatie	Aantal projecten	4	Ja, ruimschoots gehaald. In 2017 zijn op basis van een analyse door Kunstbalie een negental aansprekende projecten geselecteerd die ieder op een andere manier in Brabant werken aan buitenschoolse cultuureducatie. Verdere uitwerking en communicatie vinden in 2018 plaats.

CULTUUR Beleidsprestatie	Indicator	Streefwaarde 2017	Gerealiseerd ja/nee?
Het versterken van een culturele basisinfrastructuur (amateurs en professionals) en cultureel aanbod voor kunst	Cult. instellingen die regionaal van belang zijn meerj. ondersteund	53	Ja, de komende vier jaar zullen 53 culturele instellingen worden ondersteund waarvan 35 professionele en 19 amateurinstellingen.
Het stimuleren van talentontwikkeling op het gebied van kunst door het bieden van ondersteuning zodat talenten na de kunstvakopleiding een positie verwerven in het Brabantse professionele veld	Aantal talenten ondersteund via Talenthub	25	Deels, eind 2017 is de regeling vastgesteld, de toekenningen vinden echter begin 2018 plaats.
Symfonische muziek in Brabant borgen door bij te dragen aan een toekomstbestendig orkest philharmonie zuidnederland	Orkest	1	Ja, de streefwaarde is gehaald door de philharmonie zuidnederland te subsidiëren voor het jaar 2017. In juli 2017 hebben GS het besluit genomen om voor de jaren 2018 en 2019 jaarlijks 2 mln beschikbaar te stellen ten behoeve van doorontwikkeling van de symfonische muziekvoorziening waarbij € 1,5 van het budget is gereserveerd voor philharmonie zuidnederland en €0,5 mln beschikbaar is voor een impuls aan de versterking en verbreding van de klassieke en hedendaagse symfonische muziekvoorziening in Brabant.
Planontwikkeling voor de ontwikkeling van Brabantse culturele etalageprojecten	Planontwikkel.voor 3 tal programma's	3	Ja, het themajaar 2017 Van Mondriaan tot Dutch Design was een succes en heeft 78.000 bezoekers uit binnen en buitenland opgeleverd. Tevens is in 2017 gestart met de meerjarige aanpak Van Gogh en zijn de projecten 'Dance' om te komen tot betere samenwerking tussen de dance festivals en ontwikkeling van talenten, en 'Festivals' gericht op versterking van de samenwerking op het gebied van marketing van cultuurfestivals gestart.

CULTUUR Beleidsprestatie	Indicator	Streefw 2017	Gerealiseerd ja/nee?
Participatie in DC Network om internationale verbindingen te leggen tussen cultuur en andere provinciale opgaven door middel van organisatie bijeenkomsten en versterking netwerken	Aantal.netwerk-bijeenkomsten	2	Ja, er is deelgenomen de Reverse Mission in DC regio Rio de Janeiro. Daarnaast zijn er diverse expertmeetings/kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd, gericht op maatschappelijke opgaves onder andere tijdens de Social Innovation Week en Dutch Design Week. Ook is deelgenomen aan het Creativity World Forum in Aarhus (Denemarken).
Via Brabant C Fonds			
Netwerken	Aantal initiat.nrs waarmee scout contact heeft	400	Ja, tot en met 2017 heeft de scout contact gehad met 420 initiatiefnemers.
*netwerkbereik passief	Aant.abon.nieuwsbr.	3300	Ja, ruimschoots, in 2017 zijn er 4.300 abonnees op de nieuwsbrief.
*netwerkbereik actief	Deelnemers/gesprekspartners	700	Grotendeels: het actieve netwerkbereik betreft 680 deelnemers/gesprekspartners
Financieren en begeleiden van projecten van initiatiefnemers	Tot.besteed fonds-vermogen	€ 6 mln	Grotendeels: in 2017 is € 5 mln gealloceerd waarvan € 3,9 reeds daadwerkelijk beschikbaar is en € 1,1 a.d.h.v. het reeds afgegeven positieve advies begin 2018 beschikbaar zal worden (ten laste van plafond 2017).
	Aant.toegekende projecten	groot 16 klein 12	Ja: in 2017 zijn 17 grote en 13 kleine projecten. Een deel hiervan (9 projecten) zal daadwerkelijk beschikbaar worden begin 2018 (wel ten laste van subsidieplafond 2017).
	Omvang multiplier	>=4	Ruimschoots, er is een multiplier van 6,1 gerealiseerd.
ERFgoed Beleidsprestatie	Indicator	Streefw. 2017	Gerealiseerd ja/nee?
De totstandkoming van uitgeschreven verhalen die leiden tot inspiratie/verbeelding en focus binnen de vier	Uitgewerkte propositie per verhaallijn	Minimaal 3	Ja, de verhaallijnen Religieus Brabant, Innovatief Brabant en Bevochten Brabant zijn grotendeels uitgewerkt. Voor Religieus Brabant werken we in

verhalen van Brabant			overleg met de ErfgoedBrabant nog het kloosterverhaal uit en ten aanzien van Innovatief Brabant wordt in het kader van het 'We are Food'- jaar de verhaallijn Food uitgewerkt. Bestuurlijk Brabant (4 ^e verhaallijn) is minder ver gevorderd. Daar wordt gewerkt aan de kapstok om te komen tot must-need-nice.
Netwerk van partijen beheert, ontwikkelt en ontsluit erfgoed voor de toerist (bijvoorbeeld mbt WO-II)			Ja, voor Bevochten Brabant is het WOII-netwerk van start en zo ook het netwerk rond de Zuiderwaterlinie. Voor het kloosterverhaal gaat is een kwartiermaker aan het werk die ook werkt aan netwerkvorming.
Onrendabele rijksmonumenten worden gerestaureerd			Ja, Subsidieregeling Cultureel Erfgoed 2016 heeft geleid tot 9 restauratiebijdragen die begin 2017 zijn beschikbaar. De nieuwe restauratieregeling voor 2017 is in de tweede helft van het jaar opengesteld. De restauratie bijdragen (10 in getal) worden begin 2018 verleend.
Het faciliteren van Erfgoedcomplexen zodat beeldbepalende erfgoedcomplexen, waarvoor de markt geen oplossing heeft, kunnen worden herontwikkeld en voorzien van een nieuwe functie cq gebruik	Invest.voorstellen door GS ingestemd	Geen streefwaarde, afspraken gemaakt over informeren Staten over voortgang	In 2017 is besloten tot investeringen in Religieus Centrum Oudenbosch, 3 Eenheid Velp en Raadhuis in Waalre. Ook zijn de eerste exits in procedure genomen/afgehandeld (Mariadal in Roosendaal, Villa Bergoss in Oss en KVL in Oisterwijk). Zie verder de uitgebreide voortgangsrapportage Ontwikkelbedrijf (bijlage jaarverslag).
Initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid voor erfgoed breed			Diverse initiatieven zijn in beweging gebracht. Te denken valt dan bijvoorbeeld bij Zuiderwaterlinie aan 2 events die in 2017 zijn ontwikkeld en in 2018 zullen worden gehouden, de openkerken-dag (ondersteuning/facilitering van een initiatief van een vrijwilligersorganisatie), procesinzet tbv initiatieven gericht op herbestemming van kerken via PBC, bezoekerskaart "gemaakt in Brabant" waarin industrieel erfgoed, design en pioniers worden aangegeven.

<p>Initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid voor programma erfgoedcomplexen</p>	<p>Initiatieven om complexen te herbestemmen die in het kader van programma Erfgoedcomplexen zijn gefaciliteerd om te komen tot een haalbare businesscase</p>	<p>Geen streefwaarde, afspraken gemaakt over informeren Staten over voortgang</p>	<p>Er loopt een 13-tal processen waarbij de provincie participeert in een herontwikkelingsopgave van erfgoedcomplexen vanuit de strategie van "beweging stimuleren". De provincie helpt, afhankelijk van wat met betrokken partijen is afgesproken, bij de planontwikkeling en het in beeld brengen van een mogelijke haalbare business case voor herontwikkeling. Zie verder de uitgebreide voortgangsrapportage Ontwikkelbedrijf (bijlage jaarverslag).</p>
<p>Samenwerking in beheer en toegankelijk maken van collecties voor het publiek</p>	<p>aantal Initiatieven waarbij we komen tot samenwerking</p>	<p>Minimaal 1</p>	<p>Ja, de streekmusea in de Baronie hebben een streeknetwerk gevormd en werken aan het vertellen van een gezamenlijk verhaal op de verschillende locaties en willen de collecties daarop afstemmen. Dit samenwerkingsverband heeft naast een provinciale bijdrage ook een rijkssubsidie ontvangen om het project te ondersteunen.</p>
<p>Groter aantal collecties zijn aangesloten op de Brabant Cloud en wordt meer gebruikt door ondernemers en instellingen</p>	<p>Aantal collectiestukken</p>	<p>> 700.000</p>	<p>Ja, ruimschoots: er worden continu collecties aan de Brabant Cloud toegevoegd en er zijn meer raadplegingen. Het aantal instellingen dat hun collecties tonen via de Cloud groeit gestaag. Eind 2017 werden circa 1 mln collectiestukken getoond via de Brabant Cloud. Erfgoed Brabant heeft de publiekscant van de Cloud doorontwikkeld in samenhang met de publiekscampagne.</p>
<p>Meer nieuwe publieksgroepen in musea in Brabant</p>			<p>Ja, in 2017 is het bereik van het programma museumschatjes uitgebreid van 40.000 naar 50.000 leerlingen. Inderdaad hebben 50.000 leerlingen van groep 5 t/m 8 zich aangemeld en zij kunnen daardoor gratis naar een van de vele musea in Brabant. In 2017 is een programma voor het voortgezet onderwijs voorbereid. Na besluitvorming binnen de provincie kan dit in het najaar van 2018 starten.</p>

<p>Samenhangend pakket aan instrumenten op het gebied van kennis en onderwijs via de Erfgoed Academie Brabant</p>			<p>Erfgoed Academie Brabant functioneert en wordt doorontwikkeld. De doorontwikkeling van het instrument (ook in samenwerking met jongeren) heeft in 2017 geresulteerd in meer maatwerk in het cursusaanbod, door met colleges en ontmoetingen aan te sluiten op de thema's van de 4 verhalen van Brabant en met opleidingen nieuwe doelgroepen te bereiken.</p>
<p>SOCIALE VEERKRACHT Beleidsprestatie</p>	<p>Indicator</p>	<p>Streefsw. 2017</p>	<p>Gerealiseerd ja/nee?</p>
<p>Uitvoering geven aan Sociale Veerkracht Deals in de regio West-Brabant en de middelgrote steden (Oss, Uden, Veghel, Helmond, Waalwijk, Roosendaal, Bergen op Zoom, Oosterhout)</p>	<p>Leren in en versterken van initiatieven</p>	<p>1</p>	<p>Ja, alleen zijn wij in overleg met partners in de focusgebieden samen gaan werken via concrete initiatieven in plaats van via de vorm van regiodeals We bieden ondersteuning aan concrete initiatieven. Bijvoorbeeld op punt van sociaal ondernemerschap, advies, procesondersteuning, impactmonitoring, netwerkontwikkeling en zichtbaarheid. . Daarvoor hebben we in 2017 met publieke en private partners Stérk Brabant ingericht: matchpoint én lerend netwerk voor sociale veerkracht.</p>
<p>Bouwen aan lerende netwerken om maatschappelijke initiatieven en publiek ondernemerschap in de verschillende maatschappelijke opgaven te professionaliseren en te verduurzamen</p>	<p>Realiseren van een Brabantbreed lerend netwerk;</p>	<p>1</p>	<p>Ja, basis voor het lerende netwerk vormen de partners en initiatieven van Stérk Brabant. Om te versnellen in het leren is een Bounce Backathon georganiseerd en is er intensief samengewerkt met PON, TU/E en Tilburg University en internationaal via project Ithaca.</p>
	<p>Impactmonitoring en kennisontwikkeling</p>	<p>1</p>	<p>Ja, er heeft verdieping en verrijking plaatsgevonden van de Monitor Sociale Veerkracht. Ook is een pilot van start gegaan m.b.t. impactmonitoring. Resultaten worden begin 2018 opgeleverd. Voor alle gemeenten in Noord-Brabant is de kwetsbaarheid van inwoners op wijkniveau in beeld gebracht op kaarten. Tot slot heeft een verkenning plaatsgevonden naar de omvang en impact van betekenis-economie/ sociaal ondernemen.</p>

SPORT Beleidsprestatie	Indicator	Streefw. 2017	Gerealiseerd ja/nee?
Via (het netwerk van) de regionale steunpunten voor aangepast sporten zijn meer mensen met een beperking aan het sporten/bewegen geholpen.	Aantal mensen met een beperking dat duurzaam aan het bewegen/sporten is geholpen	(50.000 in 2019)	In 2017 zijn het project Wheels2sport (leenfaciliteit voor sporthulpmiddelen) en het project side-events uniek sporten bij grote sportevenementen gestart. Vooruitlopend op de eerste meting o.b.v. de monitor wordt ingeschat dat van het doel na één jaar ca 20% is gerealiseerd.
Door de provincie ondersteunde sportevenementen resulterend in: - Additionele bestedingen voor stad/regio en voor Brabant; - Een gevoel van verbondenheid en saamhorigheid; - Een sterker innovatief imago van Brabant; - Een prikkel om meer te bewegen - Ondersteuning van sportevenementen voor mensen met een beperking	Aantal ondersteunende sportevenementen	8	Ja, in 2017 zijn de volgende 12 topsportevenementen ondersteund: Jaarlijkse evenementen: Wereldbeker Veldrijden Hoogerheide, Indoor Brabant (Den Bosch), European Hockey League heren (Eindhoven), Ricoh Open (Den Bosch), Ster ZLM Toer (Hoogerheide en Oss), Worldcup Swimming (Eindhoven), Outdoor Brabant (Breda), NK Skateboarden (Breda), Marathon Eindhoven en Internationale Warandeloop (Tilburg) Incidentele evenementen: European Hockey Club Championship dames en het EK Vrouwenvoetbal.
	Aantal ondersteunende sportevenementen voor mensen met een beperking	1	Ja, met ondersteuning van 3 evenementen doelstelling ruimschoots gehaald: Worldcup Rolstoeldansen (Cuijk), Paragames (Breda) en Internationaal Electrisch Rolstoelhockey-toernooi (Eindhoven).
Sporttalenten geven Brabant gemiddeld een 8 als antwoord op de vraag hoe aantrekkelijk deze provincie is om je als sporter te ontwikkelen	Sporttalenten geven Brabant gemiddeld een 8 als antwoord op de vraag hoe aantrekkelijk deze provincie is om je als sporter te ontwikkelen	(8 in 2019)	Voortgang activiteiten in het kader van talentontwikkeling: de voorgenomen ontwikkeling van een aanpak voor talentidentificatie heeft niet plaatsgevonden, maar schuift door naar 2018. Wel hebben in 2017 NOC*NSF en diverse sportbonden opnieuw hun commitment aan de talentontwikkelingsprogramma's in (het CTO/RTO Zuid in) Brabant formeel vastgelegd.

Het Brabantse aandeel in de landelijke populatie topsporters/topsporttalenten is toegenomen	Het Brabantse aandeel in de landelijke populatie topsporters/topsporttalenten is toegenomen	(>=16% in 2019)	Aandeel in 2017 is nog 16%, in 2018 volgt een nieuwe meting.
Het cluster Sport & Technologie is betrokken in Europese projecten die ten doel hebben via innovatieve toepassingen mensen meer te laten bewegen en bedrijven nieuwe marktkansen te bieden	Het cluster Sport & Technologie is betrokken in Europese projecten die ten doel hebben via innovatieve toepassingen mensen meer te laten bewegen en bedrijven nieuwe marktkansen te bieden	1	Ruimschoots gerealiseerd: het cluster Sport & Technologie is betrokken in 3 Europese projecten: - Nano4Sports - uitvoering Interreg NI-Vlaanderen project, dat is gericht op de toepassing van de sensortechnologieën van IMEC in producten voor sport en zorg - EU4Sports – Gezamenlijk project van Europese sportinnovatieclusters, gericht op het ontwikkelen van nieuwe waardeketens en het benutten van internationale kansen voor het in en voor de sport werkende MKB. - Vitality Living Lab – EFRO/OP-Zuid project gericht op het ontwikkelen van een duurzaam ecosysteem voor datagedreven innovatie en business design op het gebied van sport & vitaliteit.

Relatie met bestuursakkoord

De ambities uit het nieuwe bestuursakkoord zijn voor alle programma's uitgewerkt in Uitvoeringsprogramma cultuur 2016-2020, Beleidskader Erfgoed 2016-2020, Uitvoeringsagenda Veerkrachtige mensen, veerkrachtig Brabant 2017-2020 en Sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019. 2017 stond vooral in het teken van uitvoering. Eind 2018 wordt het beleid geëvalueerd. Deze evaluatie levert belangrijke input voor de nieuwe bestuursperiode.

Inzet verbonden partijen

Brabant C Fonds - Cultuur

Brabant C versterkt en vergroot het kunst- en cultuuraanbod van Brabant. Op die manier vergroten we de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant en versterken het Brabantse cultuursysteem versterken. In 2017 heeft een evaluatie van de fondsen plaatsgevonden, daarin is ook Brabant C meegenomen. Conclusie was dat het fonds meerwaarde heeft ten opzichte van het overige provinciale instrumentarium en een bijdrage levert aan de doelen van de cultuuragenda en vrijetijdsagenda van Brabant. De middelen van het fonds zijn op dit moment nog niet uitgeput. De werkwijze van het fonds wordt op basis van de verbeterpunten uit de evaluatie in 2018 aangescherpt en nadrukkelijker gericht op vernieuwing van financiering in cultuur. Brabant C gaat bouwen aan netwerken, actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) én zoekt samen met de aanvragers naar financieringsvormen die passen bij de projecten waarvoor cofinanciering wordt gevraagd. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn. In 2017 is begonnen met een inhoudelijke evaluatie, die in 2018 input levert voor een besluit over de financiën in de 2e tranche.

Stichting Beheer Museumkwartier (SBMK)

Het museumcomplex aan de Verwerstraat en de Waterstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt het complex aan Stichting Beheer Museumkwartier (SBMK). Deze Stichting is in 2013 opgericht om de provincie te ontzorgen en is verantwoordelijk voor beheer en onderhoud van het museumkwartier.

SBMK verhuurt de ruimten in het complex aan de stichting het Noordbrabants Museum, het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, Stichting Erfgoed Brabant en de horecaondernemer Maison van den Boer. Het Depot Bodemvondsten is ook gevestigd in dit complex.

NV Monumentenfonds Brabant

Het NV Monumentenfonds beheert een aantal monumenten. In 2017 is besloten tot uitbreiding van de rol van het Monumentfonds. Het Monumentfonds gaat zich naast het beheren van monumenten ook richten op het stimuleren van beweging in het erfgoedveld. Dat wil zeggen dat het Monumentfonds zich ook bezig gaat houden met netwerkvorming, het ondersteunen van burgerkracht, het versterken van de aanwezige dynamiek, het delen van kennis en het aanjagen en verder brengen van creatieve ideeën. Deze rol is belangrijk om maatschappelijke initiatieven rondom erfgoed en monumenten samen met partners verder te brengen. Door dit besluit is ook het aandeelhouderschap van de provincie veranderd. Was dat eerst via de stichting Monumentenfonds, nu is de provincie direct aandeelhouder.

06.01 Cultuur

Inleiding

Provinciale Staten hebben door vaststelling van de Cultuuragenda van Brabant 2020 richting gegeven aan het cultuurbeleid voor de komende jaren: Brabant wil een bruisende provincie zijn en blijven, met een levendige cultuur die jong en oud van binnen en buiten Brabant boeit en bindt. We bevorderen een aantrekkelijk cultureel klimaat, met een krachtige culturele infrastructuur en een aanbod waarmee we (inter-)nationaal uitblinken.

Met deze agenda willen wij samen met belanghebbenden in Brabant een robuust cultuursysteem realiseren met:

- een brede basis. Van daaruit komt cultuur dicht bij de Brabander en biedt het hen volop mogelijkheden om kennis te maken met cultuur en zich te ontwikkelen;
- verbindingen tussen cultuur en haar omgeving. Denk bijvoorbeeld aan inzet van cultuur en creativiteit ten behoeve van andere maatschappelijke opgaven; en
- een toonaangevende top die zorgt dat cultuur een rol van betekenis speelt in de ambitie om een innovatieve topregio te zijn.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het bevorderen een aantrekkelijk cultureel klimaat, met een krachtige culturele infrastructuur en een aanbod waarmee we (inter-)nationaal uitblinken

Het programma ligt goed op schema. Het versterken van de basisinfrastructuur voor ondersteuning van professionele en amateurkunsten is in 2017 afgerond. Hierbij hebben naast 39 professionele instellingen (visuele en podiumkunsten) voor het eerst 19 organisaties voor provinciebrede amateurkunst meerjarige subsidies ontvangen. Daardoor hebben zij de mogelijkheid om meerjarig te plannen, en dat komt de kwaliteit ten goede. Onze werkwijze voor professionele kunsten en het amateurveld is daarmee vanaf nu gelijk en de basisinfrastructuur cultuur op orde. Daarnaast is er voor de professionele kunsten meer geld vanuit het Rijk meer geld naar Brabant gekomen. Dit is vervolgens gematcht vanuit de Provincie.

Met de nieuwe impuls geldenregeling en de ondersteuning van een groot aantal innovatieve projecten vanuit Brabant C is ook een bijdrage geleverd aan de vernieuwing van de sector.

Er is een nieuw regeerakkoord, waarin de komende jaren structureel meer Rijksgeld beschikbaar is voor cultuur. Dit naast de eerder aangekondigde stelselherziening van het cultuurbestel na 2020. Met het oog op deze ontwikkelingen is in 2017 een Taskforce Stedelijke Regio opgericht: samen met de B5 is gestart met het afstemmen van elkaars werkwijze en instrumenten, en met het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie.

Tenslotte is het beleid op het gebied van cultuureducatie op scholen geïntensiveerd. Dat heeft geleid tot een sterke toename van het aantal deelnemende gemeenten aan het programma Cultuureducatie met kwaliteit, waarmee cultuureducatie op scholen in het lesprogramma wordt opgenomen.

De ambities uit de Cultuuragenda zijn verder uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020. Dit programma heeft drie programmalijnen:

- Programmalijn 1: Provinciale culturele infrastructuur
- Programmalijn 2: Beweging, experiment, verbinding
- Programmalijn 3: Kennis, dialoog en netwerken

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Provinciale culturele infrastructuur

Basisinfrastructuur professionele en amateurkunsten

Met de verlening van de meerjarige subsidies amateurkunsten is het op orde brengen van de basisinfrastructuur voor professionele en amateurkunsten in 2017 afgerond.

Symfonische muziekvoorziening

Naast de financiële ondersteuning van de philharmonie zuidnederland is ruimte gecreëerd voor een versterking en verbreding van de klassieke en hedendaagse symfonische muziekvoorziening (start uitvoering 2018).

Transitie uitvoeringsorganisaties

Er is een traject gestart dat in 2018 leidt tot de fusie van uitvoeringsorganisaties bkkc en Kunstbalie.

Cultuureducatie

De ondersteuning van gemeenten ten aanzien van cultuureducatie is sterk uitgebreid van 27 naar 47 gemeenten. Hiermee nemen nu ruim 300 scholen deel aan cultuureducatie via het provinciale programma De Cultuurloper.

Talentontwikkeling

Er is een nieuwe aanpak voor de ontwikkeling van talenten opgesteld, waarbij het creëren van een netwerk rondom het talent (Talenthub Brabant) centraal staat. In 2018 wordt hier verder uitvoering aan gegeven.

Beweging, experiment, verbinding

Brabant C

Via Brabant C zijn tal van projecten ondersteund en is, door de uitgevoerde netwerkactiviteiten, een grotere groep mensen betrokken bij Brabant C en weten elkaar te vinden. Zie voor meer informatie over Brabant C: paragraaf Verbonden Partijen.

Regeling impuls gelden

In 2017 is de regeling aangepast, waardoor het makkelijker is voor initiatiefnemers om subsidie aan te vragen. De mogelijkheden zijn verbreed, zodat ook amateurkunst-initiatieven en initiatieven waarin erfgoed en hedendaagse cultuur samengaan konden worden gehonoreerd. Dit bleek een succes.

Etalageproject van Mondriaan tot Dutch Design

Het werken met iconoprojecten werpt vruchten af. Zo heeft een sterke lobby en communicatie rondom het themajaar 2017 'van Mondriaan tot Dutch Design' geleid tot veel aandacht en de profilering van Brabant als designregio. Dit heeft bijna 80.000 bezoekers en ruim € 15 mln opgeleverd voor Brabant.

Taal en Media

Het Meerjarenplan Taal en media 2017-2020 is vastgesteld, daarmee leveren we extra inspanningen aan het terugdringen van laaggeletterdheid en mediawijsheid. De focus ligt op het vinden en helpen van laaggeletterden onder werkende Brabanders, nieuwe Brabanders en taalzwakke jongeren en het aanleggen van een duurzame infrastructuur om taalvaardigheid te versterken. Tevens zijn onze inspanningen gericht op het verankeren van mediawijsheid in het onderwijs.

Kennis, dialoog en netwerken

Taskforce Stedelijke Regio

Er is een Taskforce ingesteld waarbij de Provincie zich samen met de BrabantStad partners voorbereid op de verandering van het nationale culturele bestel vanaf 2020. We willen onze werkwijzen en de beleidsinstrumenten op elkaar afstemmen, en een gezamenlijke visie opstellen.

Districts of Creativity Network

Onze deelname aan het internationale netwerk en de inzet van de afgelopen jaren hebben er voor gezorgd dat Brabant gastheer mag zijn van het Creativity World Forum in 2019. Dan kunnen we de Brabantse creativiteit delen met aan een internationaal publiek.

Onderzoek en evaluatie

Samen met de B5 is het vervolgonderzoek 'Waarde van cultuur' gestart. We verwachten de resultaten in de eerste helft van 2018. De evaluatie van het jeugdcultuurfonds heeft niet plaats gevonden. Deze evaluatie wordt meegenomen in de in 2018 geplande evaluatie van het totale uitvoeringsprogramma.

Wat heeft het gekost?

06.01 Cultuur

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2017 oorspronkelijk	Begroting 2017 na wijziging	Jaarrek. 2017 realisatie	Vershil <i>begr-realisatie</i>
Lasten	27.656	23.996	21.895	2.101
Baten	148	178	267	89
Saldo van baten en lasten	-27.508	-23.818	-21.628	2.190

Wat heeft het gekost? (grafiek)

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017
Lasten	21.895
Baten	267
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-21.628

Toelichting lasten/baten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Talentontwikkeling cultuur	1.200
- Impulsgelden/Makersregeling	353
- Lagere voorziening nodig voor afdekking eigen vermogen monumentenfonds	485
Overig	63
Totaal afwijking lasten	2.101

Lasten

Talenthub

In 2017 is de subsidieregeling Talenthub opengesteld, waarvoor meerjarig (2017/2019) middelen beschikbaar zijn. Hiervan is in 2017, door het later open stellen van de regeling, in 2017 minder uitgegeven dan eerder was voorzien. De middelen dienen echter wel ook in 2018 beschikbaar te blijven ter dekking van de regeling, aangezien alleen het budget van 2018/2019 daarvoor ontoereikend is. Hiervoor is een overhevelingsvoorstel ingediend.

Impulsgelden

Voor zo goed als alle onderdelen van de impulsgelden zijn in 2017 regelingen opgesteld. Uitzondering hierop is de Makersregeling. Deze zal alsnog begin 2018 worden opengesteld.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Totaal afwijking baten	89

Baten

Betreft diverse inkomsten zoals bijdrages van gemeenten t.b.v. ontwikkeling Taskforce Cultuur in BrabantStad verband.

06.02 Erfgoed

Inleiding

De geschiedenis van Brabant over vijftig jaar nog kunnen doorgeven aan toekomstige generaties. Dát is onze ambitie. Daarom blijven we ons richten op duurzaam behoud van erfgoed door herbestemming, (gebieds)ontwikkeling of restauratie, de bescherming van collecties, de beleving van ons cultureel erfgoed en de verhalen van Brabant. Deze ambitie is uitgewerkt in het beleidskader De (verbeeldings)kracht van Erfgoed 2016 – 2020.

De (verbeeldings)kracht van erfgoed is uitgewerkt in vier verhalen van Brabant: Innovatief Brabant, Religieus Brabant, Bevochten Brabant en Bestuurlijk Brabant. De provincie kiest focus binnen deze verhalen. Niet alleen vanuit erfgoed, maar ook met oog voor de ruimtelijke en economische ontwikkelingen van Brabant en voor sociale veerkracht. Dat zijn de zaken waar we rekening mee houden bij de inzet van onze provinciale middelen, capaciteit, kennis etc. We werken samen met netwerken zodat initiatieven en energie uit de samenleving worden benut. De verhalen worden zichtbaarder gemaakt voor een breder publiek en de marketingkracht van erfgoed wordt vergroot door een uitbalancerende communicatiestrategie.

Naast de inzet op de vier verhalen van Brabant, houden we ook de basis op orde. En waar mogelijk scherpen we onze inzet aan. Onder de basis verstaan we de basisinfrastructuur, de uitvoering van wettelijke taken (archeologie), het beheer van eigen collecties en kennis.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Duurzaam behoud van erfgoed door herbestemming, (gebieds)ontwikkeling of restauratie, de bescherming van collecties, de beleving van ons cultureel erfgoed en de verhalen van Brabant

Het programma loopt grotendeels op schema. Voor de vier verhaallijnen is veel inzet gepleegd via beweging stimuleren en waar nodig is mee geïnvesteerd (zoals bv. Fort Sabina in Moerdijk en Religieus Centrum Oudenbosch). Ook zijn er in samenwerking met gemeenten en waterschappen netwerken gevormd en programma's opgezet voor herdenking WO II (Crossroads) en de Zuiderwaterlinie. Voor Religieus Brabant wordt het proces van netwerkvorming rond het kloosterverhaal ondersteund. Aandachtspunt is dat de opgave voor kloosters en met name ten aanzien van leegstand kerken onverminderd groot blijft. Tot slot zal, conform planning, in 2018 de inzet op de 4e verhaallijn Bestuurlijk Brabant (kastelen en landgoederen) worden geïntensiveerd. Daarmee realiseren we voor het einde van deze bestuursperiode de beoogde inzet op alle 4 verhaallijnen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De vier verhaallijnen: bevochten, religieus, bestuurlijk en innovatief Brabant

Innovatief Brabant

Met de uitgewerkte verhaallijn is focus aangebracht. Deze verhaallijn kent een stevige inzet (o.a. de Ploeg, KVL, CHV, etc.) vanuit de erfgoedfabriek. Voor KVL (Oisterwijk) is in 2017 met het verkooptraject gestart. In 2018 wordt via samenwerking met programma We are Food nog een extra impuls gegeven aan deze verhaallijn: erfgoedlocaties worden aan het thema food verbonden.

Bevochten Brabant

In 2017 is er veel inzet geweest op deze verhaallijn: Voor de Zuiderwaterlinie zijn er diverse initiatieven om de linie in samenhang en als één geheel te ontwikkelen, relevant voor de programma's rond toerisme en cultureel erfgoed. Deze initiatieven vormen nu samen het programma voor de jaren 2017-2019 en zijn samengebracht in de Linieplanner. Deze ambitie verbindt de partijen die van de Zuiderwaterlinie een Brabants icoon willen maken. Ook rondom het thema herdenking WOII is in 2017 een netwerk gevormd met het programma 'Crossroads', waarbij persoonlijke verhalen actief worden doorverteld door deze fysiek te markeren in het Brabantse landschap. De vele aanmeldingen voor deze persoonlijke verhalen geven al veel energie op het programma.

Religieus Brabant

Voor Religieus Brabant is vanuit de erfgoedfabriek veel inzet gepleegd voor herontwikkeling van kloosters. Zo zijn de herontwikkeling van Catharinadal (Oosterhout) en de verkoop van Mariadal

(Roosendaal) nagenoeg voltooid en is in 2017 ook besloten tot bij te dragen aan de herontwikkeling van ensemble Religieus Erfgoed Centrum Oudenbosch. In 2017 is ook gewerkt aan het kloosterverhaal en is een kwartiermaker van start gegaan om het verhaal van de kloosters te ontsluiten en daarvoor een netwerk te vormen.

Voor leegkomende kerken zien wij een grote maatschappelijk opgave die dringender wordt. Het is aan de provincie om te bepalen welke rol zij wil spelen in een netwerk van maatschappelijke partners en in samenhang met andere opgaven als zoals leegstand, vrijetijdseconomie etc.

Bestuurlijk Brabant

De inzet op deze verhaallijn loopt enigszins achter op de doelstellingen. Begin 2018 hebben we de opgave voor deze verhaallijn in beeld. Bij landgoederen en kastelen speelt nauwelijks een herbestemmingsvraagstuk. Er is vaak sprake van exploitatieproblematiek waarvan hoge energielasten een belangrijk onderdeel zijn. Wij richten ons bij Bestuurlijk Brabant daarom vooral op het versterken van het ondernemerschap ten aanzien van landgoederen en zetten daarnaast in op een meer integrale beleidsbenadering. Gezien de natuurwaarden en de recreatieve functie van landgoederen ligt er een inhoudelijke relatie met natuur. Vanuit gebiedsontwikkeling is er een sterke relatie met ruimtelijke ordening.

Basis op orde

Er wordt binnen het erfgoedveld gewerkt aan efficiënter en effectiever doelbereik. Zo is de governance van het Monumentfonds aangepast en heeft het fonds de opdracht gekregen om beweging te stimuleren. Een bijzondere prestatie is de digitalisering van het Depot Bodemvondsten, waarbij vondsten nu digitaal kunnen worden aangemeld. We zijn hierin de eerste provincie en inmiddels participeren ook andere provincies. In 2017 is hard gewerkt aan de doorontwikkeling van de publiekscant van de Brabant Cloud in samenwerking met de publiekscampagne: brabantserfgoed.nl. Die wordt in 2018 gelanceerd.

Musea

Eind 2017 is een belangrijk werk van Van Gogh, de Collse Watermolen, mede met ondersteuning van de Provincie teruggekomen naar Brabant en nu voor iedere Brabander te zien in het Noordbrabants Museum. Ook is het bereik van het programma museumschatjes uitgebreid van 40.000 naar 50.000 leerlingen. Zij kunnen tussen oktober en februari gratis naar een van de vele musea in Brabant. Het is voor het eerst gelukt om alle aanvragen van scholen in primair onderwijs te honoreren.

Wat heeft het gekost?

06.02 Erfgoed

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2017 oorspronkelijk	Begroting 2017 na wijziging	Jaarrek. 2017 realisatie	Vershil begr-realiserie
Lasten	15.005	23.751	17.116	6.635
Baten	622	604	765	161
Saldo van baten en lasten	-14.383	-23.147	-16.351	6.796

Wat heeft het gekost? (grafiek)

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017
Lasten	17.116
Baten	765
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-16.351

Toelichting lasten/baten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Erfgoedfabriek	6.139
- Versnelling Zuiderwaterlinie	466
- Uitvoering en afwikkeling restauratieregeling	318
- Uitvoeringsinstellingen erfgoed	298
- Procesgelden erfgoed	208
- Beheer Museumkwartier	69
Overig	69
Totaal afwijking lasten	6.635

Lasten

Erfgoedfabriek

In 2017 is besloten om bij te dragen aan de herontwikkeling van erfgoedcomplexen Oudenbosch en Fort Sabina (€5,8 mln). De subsidieaanvragen hiervoor vanuit de betrokken partijen zijn nog niet ontvangen, aangezien betrokken partijen meer tijd nodig bleken te hebben voor uitwerking van de plannen. Naar verwachting zullen de aanvragen in 2018 worden ingediend. Daarnaast zijn er minder procesgelden uitgegeven dan was voorzien (€ 0,34 mln).

Zuiderwaterlinie

Doordat planvorming sneller is verlopen dan voorzien is de voorziene bijdrage niet in 2018, maar nog in 2017 verstrekt.

Restauratieregeling

Betreft lagere vaststelling van eerder verstrekte subsidies op basis van eindafrekeningen van de vorige regeling en minder beschikkingen o.b.v. de nieuwe regeling vanwege onvoldoende geschikte aanvragen.

Uitvoeringsinstellingen Erfgoed

Betreft grotendeels lagere vaststelling van eerder verstrekte subsidies. Tevens is, o.b.v. de ingediende werkplannen, niet het volledig bedrag wat was gereserveerd voor nieuwe subsidiebeschikkingen nodig gebleken.

Procesgelden erfgoed

Minder uitgaven voor proceskosten dan was voorzien.

Beheer Museumkwartier

Lagere onderhoudskosten voor beheer Museumkwartier

Overig

Saldo diverse kleinere onderuitputtingen

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

x € 1.000

Totaal afwijking baten	161
-------------------------------	------------

Baten

Betreft diverse kleinere inkomsten tbv Erfgoed zoals voor project Demi More, Museumkwartier en bijdrage t.b.v. Provinciaal Depot Beheersysteem.

06.03 Sociale Veerkracht

Inleiding

Overall gaat het goed met de sociale veerkracht in Brabant, maar niet overal. We versterken de sociale veerkracht in Brabant omdat we willen dat het overal goed gaat en omdat we sociale veerkracht hard nodig hebben om onze andere maatschappelijke opgaves te realiseren. Daarom hebben Provinciale Staten op 18 november 2016 de kaders voor het programma Versterken Sociale Veerkracht vastgesteld. Het programma is uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Veerkrachtige mensen, veerkrachtig Brabant 2017-2020 en de Uitvoeringsagenda 2018 die Gedeputeerde Staten op respectievelijk 14 maart en 11 juli 2017 hebben vastgesteld.

Het programma Versterken Sociale Veerkracht richt zich op twee maatschappelijke doelen:

- Het versterken van de sociale veerkracht in de samenleving, zodat alle Brabanders delen in en bijdragen aan de goede kwaliteit van leven in onze provincie. We kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak aan de hand van de analyse uit de monitor Sociale Veerkracht in Brabant en starten in de middelgrote steden (Oss, Waalwijk, Meierijstad, Bergen op Zoom, Oosterhout, Helmond, Uden en Roosendaal) en in West-Brabant;
- Het benutten en laten groeien van sociale veerkracht om maatschappelijke opgaven te versnellen, verduurzamen en draagvlak te geven. We werken in 'cross-overs' met verschillende provinciale maatschappelijke opgaven zoals energie, digitale agenda, leegstand, natuur, veerkrachtig bestuur, arbeidsmarktbeleid en omgevingsvisie.

Hierbij staat de ontwerpende aanpak centraal: leren en ontwerpen vanuit praktijk-initiatieven om kennis en vaardigheden door te geven aan nieuwe initiatieven.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken de sociale veerkracht in Brabant

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Leren in en versterken van concrete initiatieven

Via de ondersteuningsstructuur Stérik Brabant is contact gelegd met 75 initiatieven die zich meldden met een vraag. In alle gevallen heeft nadere verkenning plaatsgevonden zodat een goede match gemaakt kan worden met het ondersteuningsaanbod. Dit ondersteuningsaanbod bestaat uit (een combinatie van) advies, tijdelijke procesbegeleiding door Zet of Zorgbelang, verbindingen leggen met andere organisaties, kennisinbreng door de Brabantse universiteiten, veerkrachtdialogen door het PON, ondersteuning bij impactmeting, en het maken van vlogs voor meer zichtbaarheid. Enkele voorbeelden van initiatieven die we in 2017 hebben ondersteund via Stérik:

- Slowcare Oss: Pilotproject kleinschalige woonzorgvoorziening voor mensen met een ernstige meervoudige beperking – Bijdrage Stérik: zorggedragen voor financiering via geldlening en impactmonitoring gericht op de disruptieve aanpak.
- Met je hart: initiatief om in eigen buurt eenzaamheid onder kwetsbare ouderen te verzachten door terugkerende ontmoetingen – Bijdrage Stérik: tijdelijke procesbegeleiding en advies over het zoeken van nieuwe netwerkpartners.
- Ouderen digitaal de deur uit: cursussen om taal-, lees- en digitale vaardigheid onder ouderen te bevorderen – Bijdrage Stérik: advies over het organiseren met inzet van vrijwilligers.
- Ongewoon gewoon: vrij en toegankelijk aanbod van activiteiten voor (psychische) kwetsbare burgers – Bijdrage Stérik: advies over co-creatie en het omgaan met uiteenlopende belangen van stakeholders.
- Lokaal Plus: onderwijsinitiatief waarin studenten leren in de praktijk door interactie met, ondersteuning van buurtbewoners – Bijdrage Stérik: impactmonitoring.
- Verspild talent: initiatief van bedrijven om meer mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt werk te bieden – Bijdrage Stérik: kennis (Tilburg University) over bevorderende factoren voor duurzame arbeidsdeelname verwerken in nieuwe aanpak richting bedrijven.

- Sociale stad Helmond: De gemeente wil per wijk een nog beter beeld krijgen van wat er nu speelt, wat aandacht nodig heeft en hoe het gesteld is met de sociale veerkracht van de inwoners en van de wijk als geheel. – Bijdrage Stérk: Veerkrachtdialoog.

In overleg met partners zijn wij in de focusgebieden West-Brabant en de middelgrote steden samen gaan werken via concrete initiatieven in plaats van via de vorm van regiodeals. Die concrete initiatieven ondersteunen we via Stérk Brabant.

De 'cross-overs' met andere provinciale opgaven heeft gestalte gekregen. In verschillende initiatieven is samengewerkt met andere provinciale programma's, (bv. Verspild Talent is opgepakt in samenwerking met Arbeidsmarktbeleid) In samenwerking met programma's Agrofood, Energie, Circulaire Economie Natuur en Brabant District of Creativity (Cultuur) is een inventarisatie naar de Brabantse betekenseconomie/ sociaal ondernemerschap uitgevoerd. Daarmee hebben we een beter beeld gekregen van de omvang en de impact van deze beweging en een beter inzicht in bestaand en ontbrekend instrumentarium.

Realiseren van een Brabantbreed lerend netwerk

Met Stérk Brabant is een versnelling gekomen in de ontwikkeling van het lerend netwerk. De partners en de initiatieven vormen de basis voor dit lerende netwerk. Via gebruik van social media en vlog's worden verhalen opgehaald en gedeeld en vindt kennisoverdracht plaats. Daarnaast zijn diverse netwerkbijeenkomsten georganiseerd.

Daarnaast zorgen we voor wetenschappelijke verankering door intensieve samenwerking met TU Eindhoven in het programma Design for Transformative practices. Ook is in februari 2017 de eerste Bounce Backathon gehouden. Met een frisse blik zijn 50 professionals en studenten op zoek gegaan naar innovatieve en slimme oplossingen voor een sociaal veerkrachtiger Brabant. Resultaat: nieuwe denkrichtingen en praktische tools voor elk van de uitdagingen: Vermindering eenzaamheid (Roosendaal), Sturen op geluk (Tilburg), Bestrijding laaggeletterdheid (Cubiss) en Programma Dementie Vriendelijke Gemeenten. Ook internationaal wordt samen geleerd: in 2017 is het Interreg project ITHACA (InnovaTion in Health And Care for All) van start gegaan met de provincie als leadpartner. Hierin delen negen regio's van de EU ervaringen op het gebied van 'slimme gezondheid' en 'innovatie in de zorg'.

Impactmonitoring en kennisontwikkeling

De monitor Sociale Veerkracht is verdiept en verrijkt met de toevoeging van een verklaringsmodel. Daardoor weten we welke factoren van invloed zijn op het versterken van de sociale veerkracht. Begin 2018 worden de uitkomsten van de monitor verwacht. Voor alle gemeenten in Noord-Brabant is de kwetsbaarheid van inwoners op wijkniveau in beeld gebracht op kaarten. Deze kaarten zijn bruikbaar voor gemeenten en maatschappelijke organisaties om mee aan de slag te gaan: van data naar dialoog en doen. Zie www.kwetsbaarbrabant.nl. Daarnaast is in 2017 een pilot impactmonitoring gestart gericht op programmaniveau en bij enkele initiatieven. De eerste tussenrapportage wordt in het 1e kwartaal van 2018 opgeleverd. Tot slot voerden we een inventarisatie uit naar de ontwikkeling van de betekenseconomie/ sociaal ondernemen in Brabant.

Wat heeft het gekost?

06.03 Sociale veerkracht

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2017 oorspronkelijk	Begroting 2017 na wijziging	Jaarrek. 2017 realisatie	Vershil begr-realiseratie
Lasten	5.629	5.798	3.642	2.156
Baten	-	97	119	22
Saldo van baten en lasten	-5.629	-5.701	-3.523	2.178

Wat heeft het gekost? (grafiek)

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017
Lasten	3.642
Baten	119
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-3.523

Toelichting lasten/baten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Terug ontvangen gelden/afwikkelingsverschillen	1.418
- Uitvoeringskosten, incl. procesgelden	588
- Voedselbank	150
Totaal afwijking lasten	2.156

Lasten

Terug ontvangen gelden/afwikkelingsverschillen

Vanwege de opheffing van stichting Palet is € 0,8 mln terugontvangen van eerder verstrekte subsidie. Ook van stichting Zet is op basis van eerder jaarrekeningresultaat € 0,55 mln terug ontvangen. Tot slot zijn van een 4-tal eerdere projecten uit voorgaande jaren op basis van de eindafrekening middelen terugontvangen (€ 68.000). Aangezien de uitgaaf in eerdere jaren heeft plaatsgevonden leidt dit nu tot positief saldo voor 2017.

Uitvoeringskosten incl. procesgelden

Door de responsieve aanpak zijn in 2017 minder financiële middelen benodigd geweest dan geraamd om de geplande beleidsprestaties te behalen.

Voedselbank

Op basis van een door PS ingediend amendement bij de begroting zijn eerder middelen beschikbaar gesteld voor de Voedselbank. Het gesprek hierover met de Voedselbank is nog gaande. Tot op heden is er nog geen voorstel ontvangen van de Voedselbank voor besteding van deze middelen, passend bij het amendement.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Project SEED	22
Totaal afwijking baten	22

Baten

Betreft inkomsten voor het Europees programma SEED

06.04 Sport

Inleiding

De sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019 wil:

- meer mensen met een beperking laten sporten/bewegen;
- meer internationaal onderscheidend aanbod van sportevenementen, met een duidelijker sociaal-maatschappelijk en economisch rendement;
- dat sporttalenten Brabant zien als een aantrekkelijke regio om zich te ontwikkelen;
- innovaties ontwikkelen die mensen verleiden meer te bewegen, die leiden tot een hogere omzet van het Brabants bedrijfsleven en die Brabant (inter-)nationaal op de kaart zetten.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Via Sport bijdragen aan de provinciale opgaven, met name aan een sociaal veerkrachtige samenleving en een sterke Brabantse economie

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Sport

Uniek sporten

Daarnaast is met diverse partners in Brabant (loketten/gemeenten, intermediaire organisaties, etc.) afgesproken om samen verschillende projecten op te zetten en uit te voeren om het doel te behalen: 50.000 extra mensen met een beperking aan het bewegen krijgen. In 2017 zijn het project Wheels2sport (leenfaciliteit voor sporthulpmiddelen) en het project side-events uniek sporten bij grote sportevenementen gestart. Vooruitlopend op de nog uit te voeren eerste meting o.b.v. de voortgangsmonitor wordt ingeschat dat van het doel na eind 2017 ca 20% is gerealiseerd.

Sportevenementen

Het EK Vrouwenvoetbal was door de prestatie van de Oranje Leeuwinnen een succes. Ook voor de speelsteden Breda en Tilburg is het EK goed bevallen. In aanloop naar het EK heeft Brabant via het activatieprogramma Best Football Friends het meisjesvoetbal (en het EK zelf) extra op de kaart gezet. Uit de evaluatie van Mulier Instituut: "Best Football Friends heeft onmiskenbaar bijgedragen aan een positieve provinciale en lokale uitstraling van het meisjesvoetbal en heeft veel meiden een bijzonder, goed georganiseerd en vooral enorm leuk toernooi geboden in de aanloop naar het EK vrouwenvoetbal (Rapportcijfer 7,9.).

In 2017 is het Brabant gelukt om het grote internationale hockey-evenement Champions Trophy Heren naar Brabantstad te halen. Dit evenement vindt in juni 2018 in Breda plaats. Ook heeft het NK skateboarden in Noord-Brabant plaatsgevonden en is mede naar aanleiding hiervan een lobbytraject gestart voor het WK Skateboarden in 2019.

De provincie is ook betrokken geweest bij de volgende topsportevenementen voor mensen met een beperking: Worldcup Rolstoeldansen (Cuijk), Paragames (Breda) en Internationaal Elektrisch Rolstoelhockey-toernooi (Eindhoven).

Innovatie

Eind 2017 zijn de Brabantse fieldlabs voor Sport en Bewegen (Innosportlab Sport en Beweeg!) en Bewegend leren (Sportinnovator Centrum Bewegen in het Onderwijs) landelijk geaccrediteerd. Zij ontvangen subsidie vanuit het ministerie van VWS. Eerder ontvingen al het Innosportlab de Tongelreep (zwemmen), het Innosportlab 's-Hertogenbosch (gymnastische sporten) en het fieldlab aangepast sporten het predikaat 'sportinnovator centrum'. Brabant telt nu dus in totaal vijf geaccrediteerde fieldlabs voor sport en bewegen. Technologische innovatie voor sport en bewegen heeft in Brabant grote betekenis voor sporttalenten, innovatieve bedrijven en onderzoeksinstituten in de sport- en gezondheidsmarkt, en voor nieuwe innovatieve startups. Zij werken momenteel samen binnen drie grote Europese sportinnovatieprojecten. Deze samenwerking versterkt zowel de sociaaleconomische structuur en maakt vestiging van andere initiatieven interessant.

Wat heeft het gekost?

06.04 Sport

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2017 oorspronkelijk	Begroting 2017 na wijziging	Jaarrek. 2017 realisatie	Vershil <i>begr-realiseratie</i>
Lasten	4.898	5.056	4.528	528
Baten	-	-	1	1
Saldo van baten en lasten	-4.898	-5.056	-4.527	529

Wat heeft het gekost? (grafiek)

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017
Lasten	4.528
Baten	1
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-4.527

Toelichting lasten/baten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Aangepast sporten	338
Sportinnovatie	175
Overig	15
Totaal afwijking lasten	528

Lasten

Aangepast sporten

In 2017 zijn relatief veel inspanningen gepleegd in de randvoorwaardelijke sfeer, zoals het maken van een regeling en het voorbereiden van een communicatiecampagne. Verwachting was dat deze in de tweede helft van 2017 ook tot concrete uitgaven en resultaten zouden leiden. Maar door een uitloop in tijd, gebeurt dit pas in 2018 (en 2019).

Sportinnovatie

Er is in 2017 geen beroep gedaan op het beschikbare budget voor co-financiering grote (Europese) projecten. De drie Europese projecten die gestart zijn, beschikten over voldoende cofinanciering vanuit de Europese programma's zelf. Een vierde project dat wel een beroep doet op de middelen, is later (begin 2018) beschikt dan voorzien.

Overig

Diverse kleinere onderuitputtingen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
---	-----------

Totaal afwijking baten	1
-------------------------------	----------

